

KIPÇAK TÜRKÇESİNDEKİ İKİLEMELER: ERMENİ ALFABESİ İLE DİLİN DERİNLİKLERİ

Akbota SERİKKAZYKYZY*

Ravşangül AVAKOVA***

Özet: Her milletin manevi değerleri, yüzyıllar boyunca birikmiş yaşam tecrübesi, kültürü ve gelenekleri dili aracılığıyla korunur ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Özellikle Orta Çağ'da uluslararası düzeyde kullanılmış olan Kıpçak dilinde yazılmış yazılı anıtlar, Türk halklarının kültürü ve tarihi hakkında zengin bilgiler sunar. Ermeni-Kıpçak yazılı anıtları, Ermeni-Kıpçakların ekonomik, siyasi-sosyal ve kültürel yaşamları hakkında zengin bilgiler veren, türü ve üslubu bakımından çeşitli, hacmi büyük yazılardır. Ermeni-Kıpçak yazılı anıtlarının dilsel (lingvistik) değeri ise, 16-17. yüzyıllarda Kıpçakların (Polovetsler, Kumanlar) konuşma dilinin yansıtılmış olması ve "Codex Cumanicus" yazılı anıtının yazıldığı dönemden sonraki eski Kıpçak dilleri hakkında ilginç bilgiler edinilebilecek önemli kaynaklar arasında yer almasıdır. Son zamanlarda Türkoloji biliminde Ermeni-Kıpçak dili ve yazılı anıtların metinleri, Türkologların özel ilgisini çekmektedir.

Kıpçak Türklerinin konuşma dili, Ermeni Harfli Kıpçakça metinlerde yazılı dil olarak kullanılması bakımından büyük bir öneme sahiptir. İfadeleri daha güçlendirerek kavramları zenginleştirmek için ikilemelere ihtiyaç duyulmaktadır. İkilemeler, aynı sözcüğün tekrar edilmesi yöntemiyle ya da yakın veya zıt anlamlı kelimelerin veya ses benzerliği gösteren kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşabilir. Türkçenin tarihsel gelişimi içerisinde "İkileme" konusu detaylı bir şekilde ele alınmış; ancak Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde ikilemeler üzerine kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışmada, Aleksandr Garkavets'in Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinin tamamını esas alarak hazırladığı Kıpçakskoye Pismennoye Naslediye III ve Kıpçakskiy Slovar adlı Kıpçakça sözlük incelenmiş, Ermeni Harfli Kıpçakçada tespit edilen ikilemelerin oluşumları ve anlamları bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kıpçak Türkçesi, Ermeni Kıpçakçası, konuşma dili, ikileme, anlam zenginliği

Reduplications in Kipchak Turkish: The Depths of Language with the Armenian Alphabet

Abstract: The Armenian Kipchak language, an important branch of historical Kipchak Turkish, maintained its influence as both a spoken and religious language from the 13th century to the late 15th century. Between the 16th and 17th centuries, it reached a level where significant written documents were produced in Western Ukraine. The use of the Kipchak Turks' spoken language as the written language in Armenian-script Kipchak texts holds great importance. To strengthen expressions and enrich vocabulary, reduplications are needed. Reduplications can be formed by repeating the same word, combining synonymous or antonymous words, or bringing together words with phonetic similarities. Although the topic of reduplication has been extensively examined within the historical development of Turkish, no comprehensive study has been conducted on reduplications in Armenian-script Kipchak Turkish. In this study, Aleksandr Garkavets' complete collection of Armenian-script Kipchak texts, specifically Kıpçakskoye Pismennoye Naslediye III and the Kıpçakskiy Slovar dictionary, were analyzed, and the reduplications found in Armenian-script Kipchak were evaluated in terms of their formation and meaning.

Keywords: Kipchak Turkish, Armenian Kipchak, spoken language, reduplication, semantic richness

Giriş

Ermeni-Kıpçak dili, Ukrayna'da ayrı kolonilerde yaşamış Ermeni-Kıpçakların birçok etnografik grubunun dilidir. Bu dili konuşan insanların önemli kültürel başarılarından biri olarak, farklı türlerde pek çok yazılı anıt ortaya çıkmıştır. 1521-1669 yılları arasında yazılmış Ermeni-Kıpçak dilindeki yazılı anıtların toplam sayısı 112 olup, yaklaşık 25-30 bin sayfayı kapsamaktadır. Bu eserler Lehistan ve Varşova arşivlerinde; Avusturya, Hollanda, İtalya, Romanya, Rusya, Ukrayna, Ermenistan ve Viyana gibi ülkelerin ulusal kütüphaneleri ve enstitülerinde muhafaza edilmektedir.

Y. R. Daşkeviç'in değerlendirmesine göre, XVI. yüzyılda Ermeni-Kıpçakların iskân ettiği Lviv şehri, 1520–1530'lu yıllarda Ermeni-Kıpçak yazı geleneğinin merkezi konumuna gelmiştir. Bu dönemde Lviv'deki Ermeni kolonisinde dikkate değer sosyo-kültürel dönüşümler yaşanmış, 1521 yılı itibarıyla cemaatin resmî yazışma dili Ermeniceden Ermeni-Kıpçakçaya geçmiştir.

* Al farabi Kazak Ulttuk Universitesi, akonya_alakol_kz@mail.ru

*** Prof. Dr., The Faculty of Philology, Department of Turkology and Language Theory, r_avakova@mail.ru

Ermeni-Kıpçak toplulukları, yerleştikleri bölgelerde çeşitli meslek gruplarında faaliyet göstermişlerdir. Aralarında transit ticaretle uğraşan tüccarlar ve diplomatik misyonlarda yer alan şahıslar bulunmakla birlikte, Ermeni alfabesini Kıpçak Türkçesinin fonetik ve morfolojik özelliklerine uyarlayarak yazılı metin üretme geleneği oluşturmuş “yazıcı-bitikçiler” sınıfı da ortaya çıkmıştır. Bu topluluk, kendi idarî ve hukukî özerkliklerini muhafaza edebilmek adına önemli çabalar sarf etmiş; nihayetinde 1496 yılında Kral Jan Olbracht, Ermeni-Kıpçaklara kendi iç işlerini kendi hukuk sistemleri çerçevesinde yürütme izni tanımıştır. Bu gelişmeler neticesinde, Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınmış çok sayıda telif ve tercüme eser ortaya çıkmıştır. Resmî yazışmalar ve belgeler Kıpçak Türkçesiyle düzenlenmiş; klasik Ermenice metinlerden dini eserler, edebî metinler ve dua kitapları çevrilmiş; Ermenice-Kıpçakça sözlükler, gramer kitapları ve kronikler kaleme alınmıştır. Ayrıca, dini muhtevalı manzum metin örnekleri de mevcuttur. Kıpçakça yazılmış resmî belgeler, Lviv şehrinin idarî ve adli birimlerinde Lehçe, Ukraynaca ve Latince belgelerle eşdeğer resmiyet kazanmıştır. Bu bağlamda, Kıpçak Türkçesi kolonilerde idarî-resmî yazışmalarda kullanılan bir dil statüsüne ulaşmıştır.

Kazak halkının ilk türkologlarından biri olan Gubaydolla Aydarov, Ermeni-Kıpçak diliyle ilgili bir araştırma çalışması yürütmüştür. 1992 yılında “Ermeni Harfli Kıpçak Yazıtlarının Dili” adlı küçük hacimli kitabı yayımlanmıştır. Söz konusu eserinde, Ermeni-Kıpçak yazılı metinlerinin dili üzerine araştırmalar yapan türkolog T. İ. Grunin’in şu görüşüne yer verir:

“Uzun yıllar boyunca Kıpçaklara (Polovetslere) siyasî açıdan bağımlı durumda olan Ermeniler, onların dilini benimsediler ve bu dili, Kıpçak devleti siyasî bir birim olarak varlığını yitirdikten sonra bile uzun süre kullanmaya devam ettiler.” (Momynova, 2006, s.4).

Kazak türkologu Gubaydolla Aydarov, Ermeni Harfli Kıpçak Yazıtlarının Dili adlı eserinde bu yazıtların üç temel araştırma yönü doğrultusunda incelendiğini ifade eder:

1. Tanıtıcı Yönelim: Bu doğrultuda, yazıtların bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır. İlk olarak J. Deny (1957), ardından E. Stutz (1961), daha sonra J. Deny ve E. Tryjarski (1975) bu alanda önemli katkılar sunmuştur.

2. Metin Yayımlı Yönelimi: Yazıt metinlerinin bilimsel olarak yayımlanması, araştırmacılara birincil kaynaklara erişim sağlamıştır. Bu bağlamda G. Alishan (1896), F. Fonkrietlitz (1912), Vasari (1968), Abdullin (1971–1976) ve E. Tryjarski (1968, 1972, 1976) tarafından gerçekleştirilen yayımlar öne çıkmaktadır.

3. Karşılaştırmalı Dil İncelemeleri Yönelimi: Yazıtların yapısal, morfolojik ve sözdizimsel özellikleri çeşitli dillerle karşılaştırmalı olarak incelenmiş; bu çalışmalar sayesinde Kıpçakçanın diğer Türk lehçeleriyle olan ilişkileri, etkileşim düzeyleri ve tarihsel gelişim süreçleri üzerine önemli veriler elde edilmiştir.

Bu üç yönelim, Ermeni harfli Kıpçak yazıtlarının hem tarihî hem de dilbilimsel açıdan çok yönlü incelenmesine olanak sağlamış; böylece Kıpçak dili ve kültürüne ilişkin bilimsel literatürün oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Dilbilimci Garkavets’e göre, Ermeni-Kıpçak dili Kırım bölgesinde konuşulan Kıpçak-Kuman dillerinden biri olup, doğrudan Codex Cumanicus metninde yer alan Kuman diline dayanmaktadır (Garkavets, 1979, s. 5; 2001, s. 595).

Fonetik ve gramatik açıdan değerlendirildiğinde, bu dilin Urum-Kıpçak ağızı, Karaycanın Trakay diyalekti ve Kırım Tatarcasının dağ ağızına yakın olduğu belirtilmektedir (Garkavets, 1979, s. 5; 1987, s. 114; 2001, s. 595).

Ermeni harfleriyle yazılmış Kıpçak Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar, dilbilimsel analizler ve metin neşriyatları açısından önemli bir yere sahiptir. Bu alandaki en kapsamlı araştırmalardan biri, Aleksandr Garkavets tarafından gerçekleştirilmiştir. Garkavets, Ermeni harfli Kıpçak metinlerini iki cilt halinde yayımlamıştır. İlk cilt olan Kıpçakskoye Pismennoe Nasledie I – Katalog i Tekstı Pamyatnikov Armyanskim Pismom (Kıpçakça Yazılı Miras:

Katalog ve Ermeni Harfli Anıtların Metinleri) adlı çalışmada, Avusturya (Viyana), Ermenistan (Erivan), İtalya (Venedik), Hollanda (Leiden), Polonya (Varşova, Wrocław, Krakow), Romanya (Gerla), Rusya (St. Petersburg), Ukrayna (Kiev) ve Fransa (Paris) kütüphanelerinde bulunan Ermeni harfli Kıpçak metinleri derlenmiş ve Latin harfleriyle transkribe edilerek toplu bir şekilde yayımlanmıştır. Daha önce de bazı bölümleri yayımlanmış olan bu metinler, Garkavets'in çalışmasıyla daha sistemli bir hale getirilmiştir. Serinin ikinci cildi, Kıpçakskoye Pismennoe Nasledie II – Pamyatniki Duhovnoy Kul'turu (Kıpçakça Yazılı Miras: Manevi Kültür Anıtları) başlığını taşımakta olup, Karaim duaları, Codex Cumanicus'ta yer alan Kuman duaları, Vartaped Anton'un vaazları, Ermenice İncil'e eklenmiş Kıpçakça sözlükler ve Ermenice Zebur'a ait Kıpçakça sözlükleri içermektedir. Bu metinler, transkripsiyonlu olarak sunulmuş ve Ermeni harfli Kıpçak Türkçesinin dini terminolojisini anlamak açısından önemli kaynaklar oluşturmıştır. Çalışmanın üçüncü cildi ise Kıpçakskoye Pismennoe Nasledie III – Kıpçakskiy Slovar (Kıpçakça Yazılı Miras III – Kıpçakça Sözlük) başlığıyla yayımlanmış olup, Garkavets tarafından Ermeni harfli Kıpçak metinleri temel alınarak hazırlanmıştır. Bu sözlük, Kıpçak Türkçesinin sözcük dağarcığını ortaya koyarak dilbilimsel analizlere katkıda bulunmuştur (Çengel, 2012, s. 34).

Türk dillerinde en sık ve yaygın olarak kullanılan dil birimlerinden biri – ikilemeler (çift sözcükler)dir. K. Foy, Türk dili materyalleri temelinde Türk dillerindeki ikilemeler konusuna adanmış ilk makaleyi yazmıştır. K. Foy, “Hece sayısı az olan kelime, hece sayısı çok olan kelimeden önce gelir” demiştir. Bu görüşe L. Bonelli karşı çıkarak şu örnekleri sunar: “temiz pak, damar navz, para pul” vb. Ayrıca, Ä. Kaydar da K. Foy'un öne sürdüğü görüşün ikilemelerin oluşumunun tüm durumlarına uygun düşmediğini, örneğin Uygur Türkçesinde bunun tam tersi bir durumun gözlemlendiğini belirtir. A. Hodjiev ise “ikilemeleri oluşturan öğelerin sıralanışını, hangi sesle başladıklarıyla ya da kaç heceden oluştuklarıyla belirlemek zordur” demektedir.

A.N. Kononov, Türk diline adanmış monografisinde ikilemeleri oluşturan bileşenlerin söz dizimini şu şekilde belirtir:

1. Hece sayısı az olan kelimeler birinci sırada, hece sayısı fazla olan kelimeler ikinci sırada yer alır;

2. Hece sayıları eşit olduğunda, ünlü harfle başlayan kelime önce gelir;

3. Her iki bileşen de ünsüz harfle başlıyorsa, birinci sırada spirant (sürekli ünsüz) ya da yumuşak patlayıcı (ötümlü durak ünsüz) ile başlayan kelime yer alır.

Âbdüüli Qaydar, Kazakçanın söz varlığında özel bir yere sahip olan, en eski ve köklü, verimli ve sık kullanılan zengin hazinelerden birinin ikilemeler olduğunu belirterek; ikilemelerin, söz varlığını katlayarak artırmada ve sürekli zenginleştirmede, kelimeleri birleştirerek ve kaynaştırarak yeni kelimeler üretme yönteminden sonra gelen en verimli ve özgün dil olgularından biri olduğunu söyler. Bu bağlamda, eşlemeli ikilemeler ile tekrarlı ikilemelerin bu gruba dahil olduğunu ifade eder.

A. Dubinsky ise topladığı ikilemeleri beş tematik gruba ayırır:

A) Akrabalık ilişkileri: ata-ana (anne-baba);

B) Hastalık ve tedavi: em juruntek;

C) Zamanı belirtme: kece kunduz (gece gündüz);

D) Doğa olaylarını belirtme: ot jaly (ateş alev);

E) Kader, şans: qut bujan.

Zeynep Korkmaz, ikilemeleri “aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha fazla kelimenin tek bir anlam ifade edecek şekilde bir araya gelmesi” olarak tanımlamaktadır (Korkmaz, 1992, s. 82). Bu tanımlardan hareketle, ikilemelerin Türkçenin anlatım gücünü artıran ve dilin zenginliğini ortaya koyan unsurlar olduğu söylenebilir. Türkçede ikileme kavramı üzerine farklı araştırmacılar çeşitli terimler kullanmıştır. Osman Nedim Tuna, bu yapıları “tekrarlar” olarak adlandırırken (Tuna, 1948, s. 429), Saadet Çağatay “hendiadyoin”

terimini tercih etmiştir (Çağatay, 1978, s. 29). Tahir Nejat Gencan ise ikilemeleri hem “ikileme” hem de “ikizlenme” şeklinde adlandırarak konuya iki farklı terminolojiyle yaklaşmıştır (Gencan, 1979, s. 193). Benzer şekilde, Muharrem Ergin bu yapıları “tekrarlar” olarak ele alırken (Ergin, 1988, s. 355), Zeynep Korkmaz “ikileme” ve “tekrarlama” terimlerini birlikte kullanmıştır (Korkmaz, 1992, s. 148).

Bu terminolojik farklılıklar, ikilemelerin Türkçedeki işlevini anlamlandırma çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Her bir araştırmacının yaklaşımı, dilin yapısal özelliklerine dair farklı perspektifler sunmakta ve ikilemelerin ifade gücüne dair farklı yorumlara zemin hazırlamaktadır (Sev, 2004, s. 497-498).

Ermeni harfli Kıpçak Türkçesinde yer alan ikilemeler, çeşitli araştırmacıların sınıflandırma yöntemleri doğrultusunda ele alınmıştır. Osman Nedim Tuna (1948, s. 429-447), Saadet Çağatay (1978, s. 29-66), Vecihe Hatipoğlu (1981, s. 9-60), Gülsel Sev (2004, s. 497-510) ve Funda Toprak (2005, s. 277-292) gibi akademisyenlerin ortaya koyduğu tasnif yöntemleri, bu çalışmada temel alınan başlıca kaynaklar arasındadır. İncelemede, Aleksandr Garkavets’in Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi üzerine hazırladığı Kıpçakça Sözlük temel referans noktalarından biri olarak kullanılmıştır. Sözlükten alınan örnekler, çalışmada KS kısaltmasıyla gösterilmiş ve kaynak gösterimi şu biçimde düzenlenmiştir: “çalışmanın kısaltması”, “virgül” ve “sayfa numarası” şeklinde belirtilmiştir (örneğin: KS, 165). Ayrıca, sözlükten aktarılan kelimelerin anlamları, ilgili alıntılarının hemen ardından çift tırnak içinde verilmiştir. Garkavets, ikileme niteliği taşıyan kelimeleri listeleme yöntemi olarak kısa çizgi (-) kullanmayı tercih etmiştir. Örneğin, yer-kök ‘земля и небо’ (KS, 1702) ifadesi, “yer gök” anlamına gelecek şekilde sunulmuştur. Bu yaklaşım, sözlükteki ikilemelerin belirgin hale getirilmesini sağlamış ve bu tür yapıların sistematik bir şekilde analiz edilmesine olanak tanımıştır.

1. Şekil Açısından Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi İkilemeleri

1.1. Aynı Eki Alarak Oluşturulmuş İkilemeler

→ örtü-töşäk «покрывала и постель, постельные принадлежности» (KS, 1100) “battaniye”.

→ say-esän «здоровый и благополучный» (KS, 1217) “sağ salim”.

1. 2. İkilemenin İki Sözcüğü de Farklı Ekleri Almış ya da Biri Ek Alıp Diğeri

Yalın Halde Kalmış İkilemeler

→ atlı-čovlu «знаменитый, прославленный» (KS, 167) “ünlü, şöhretli”.

→ ävâl-burun «прежде всего, в первую очередь» (KS, 196) “başlangıçta, ilk olarak”.

1. 3. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan İkilemeler

→ az-az «немного, понемногу» (KS, 191) “1. küçük miktarda; 2. parça parça”.

→ türlü-türlü «самый разный, многообразный, разнообразный, всяческий, по-разному, всячески» (KS, 1526) “çeşit çeşit, çok farklı türlerde, değişik değişik”.

1.4. Aynı Sözcüğün Farklı Şekilleriyle Oluşturulmuş İkilemeler

→ uruḡ-kök, uruh-kök «собир. родплемя, родня, родственники, потомки» (KS, 1556) “akraba, soyundan gelenler, yakınlar”.

1. 5. İkilemeleri Oluşturan Unsurların Arasına Bağlaç Girmiş İkilemeler

→ bir dā bir «по одному» (KS, 275) . «her seferinde bir tane»

→ yarım da yarım «по половине, пополам, наполовину» (KS, 1657) “yarı yarıya”.

1. 6. Fiillerin ve İsimlerin Olumlu + Olumsuz Şekliyle Yapılan İkilemeler

→ körüp-körmiyin «не замечая, не обращая внимания» (KS, 741) “fark etmeden, dikat etmeden”.

→ körünür körünmäs „видимый и невидимый, зримый и незримый“ (KS, 742) “görünür görünmez”.

1. 7. Renk Adlarıyla Oluşan İkilemeler

→ ḡaralī-aḡlī «черно-белый» (KS, 807) “kara beyaz”.

→ aḡ-kâfuri «камфарно-белый, белоснежный» (KS, 61) “parlak beyaz, bembeyaz”.

1. 8. Unsurları Yer Değiştiren İkilemeler

→ hıız oğlan “гермафродит” (KS, 863) “kız-oğlan”.

→ oğul hıız «сын и дочь, сыновья и дочери, дети» (KS, 1040) “oğul ve kız”.

1. 9. Ünlemlerle Kurulan İkilemeler

→ vaḡ vaḡ „межд. ах-ах, ой-ой” (KS, 1585) “oh oh”.

2. Anlam Açısından Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi İkilemeleri

2. 1. Eş veya Yakın Anlamlı İki Sözcükten Oluşan İkilemeler

→ artı sıra ‘следования, последования, чередования, оставляемые позади друг за другом, следы’ (KS, 141) “tekrarlama, art arda”.

→ Ata Yarıḡ ‘Отец-Свет’ (KS, 165) “İsa, Mesih”.

→ atalı oğullu ‘имеющий отца и имеющий сына, т. е. родные отец и сын’ (KS, 165) “babalı-oğullu, aile, baba ve oğlu”.

2. 2. Zıt Anlamlı İki Sözcükten Oluşan İkilemeler

→ kečä-kündüz «день и ночь, днем и ночью» (KS, 664) “sabah, akşam”.

→ kök-yer «небо и земля» (KS, 722) “gökyüzü yer”.

→ erkäk tişi «мужчина и женщина, мужской и женский» (KS, 496) “erkek ve kadın”.

2. 3. Bir Sözcüğü Anlamlı Olan İkilemeler

→ ḡarcsız ḡurcsuz „без никаких расходов” (KS, 812) “masrafsız”.

→ ḡariş muruş „смешанный, перемешанный, смешавшийся; смешанно” (KS, 816) “karmakarişik”.

→ tasa ḡusa ‘превеликая тревога, скорбная печаль, прискорбие’ (KS, 1393) “mutlak anksiyete, üzgün üzgün, kederli üzüntülü”.

→ ufah tüväh „всякая мелочь, мелкие вещи” (KS, 1542) “ufak tefek, küçük şeyler”

Sonuç

Türk dilinin söz varlığını anlamak açısından ikilemeler önemli bir yer tutmaktadır. Aleksandr Garkavets’in Kıpçakskoye Pismennoye Naslediye III, Kıpçakskiy Slovar adlı Kıpçakça sözlüğü temel alınarak yapılan incelemelerde, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi’nde ikilemelerin yaygın biçimde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Tespit edilen örnekler, Türk dilinin farklı dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de ikilemelerin anlatımı güçlendirme ve pekiştirme işlevine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, ikilemelerin yalnızca modern Türk lehçelerinde değil, tarihî metinlerde de önemli bir anlatım aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Araştırmada belirlenen ikilemelerin büyük bir kısmının halk diline ait olduğu ve günlük konuşma dilinde sıkça kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı ikilemelerin Eski Türkçe kökenli olduğu ve tarihî süreçte anlamlarını büyük ölçüde koruduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ikilemelerin oluşturulmasında ses benzerliği, anlam ilgisi ve karşıtlık gibi farklı yapısal unsurların etkili olduğu görülmektedir. Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde yer alan ikilemeler, dönemin kültürel ve sosyal yaşamına dair ipuçları da sunmaktadır.

Bu çalışma, döneme ait ikilemeleri biçim, anlam ve köken açısından ele alarak, ileride yapılacak araştırmalar için kaynak niteliği taşımaktadır. Elde edilen bulgular, Kıpçak Türkçesi’nin söz varlığını daha iyi anlamamıza katkı sağlamakta ve bu alandaki eksiklikleri gidermeye yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, ikilemelerin kullanımı üzerine yapılan bu tür incelemeler, Türk dilinin tarihi gelişimini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek için önemli veriler sunmaktadır.

Finansman Bilgisi:

Bu makale, 2023–2025 yılları arasında sosyal, beşeri bilimler ve sanat alanındaki temel araştırmalar doğrultusunda yürütülen “Türk Dillerinde Ortak Olan Deyimsel Birimlerin

Sözlükbilimsel Sistemi” başlıklı bilimsel proje çerçevesinde hazırlanmıştır. Proje, ilgili bakanlık tarafından atanmış yetkili bir kişi tarafından onaylanmıştır.

KAYNAKÇA

- Çağatay, S. (1978), *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2009), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdem, M. D. (2005), *Harezm Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine*. Bilig, (33), 189-225.
- Ergin, M. (1988), *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Garkavets, A. N. (1979), *Konvergenstsiya Armyano-Kıpçakskogo Yazıka K Slavyanskimi V XVI-XVII vv.* Kiev: Naukova Dumka.
- Garkavets, A. N. (1987), *Kıpçakskie Yazıkı: Kumanskiy i Armyano-Kıpçakskiy (Glava 2. Armyano-Kıpçakskiy Yazık Po Pamyatnikam XVI-XVII vv.)*. Alma-Ata: Nauka.
- Garkavets, A. N. (2010), *Kıpçakskoe Pis'mennoe Nasledie III: Kıpçakskiy Slovar'*. Almatı: Kasean Baur.
- Garkavets, A. N., & Hurşudyan, E. (2001), *Armenian-Qypchaq Psalter Written by Deacon Lussig Drom Lviv 1575/1580*. Almatı: Deşt-i Kıpçak.
- Garkavets A. N. (2002), *Kıpçak Yazılı Mirası. Cilt I. Ermeni Harfleriyle Yazılmış Anıtların Kataloğu ve Metinleri*, Almatı: Deşt-i Kıpçak.
- Gencan, T. N. (1979), *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1981), *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2008), *Urum Dialektlerinde Tipik Kıpçak Özellikleri*. İçinde A. B. Ercilasun (Ed.), Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı (s. 252-264). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2012), *Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi. Dil Araştırmaları*, (10), 17-81.
- Korkmaz, Z. (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Momynova. B.(2006), *Kazak Edebî Dilinin Tarihi: Ders Kitabı*, Almatı: Atlas Yayınları.
- Sev, G. (tarih bilgisi eksik). *Divanü Lügati't-Türk'te İkilemeler*, *Türk Dili Dergisi*, (634), 497-510.
- Toprak, F. (2005), *Harezm Türkçesinde İkilemeler*, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5(2), 277-292.
- Tuna, O. N. (1948), *Türkçede Tekrarlar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 3, 429-447.
- Daşkeviç Y.R. (1981), *Ermeni-Kıpçak Dili Çağdaşlarının Anlatımında: Türk Dilleri Tarihi İçin Ekstralingvistik Verilerin Kullanımı Üzerine*, *Dilbilim Sorunları*, No. 5, s. 79-92.